

RÄNDETEMAATIKA KAJASTAMINE EESTI MEEDIAS: AJAKIRJANIKE ARVAMUSED JA MEEDIASISU

Esta Kaal, Berit Renser, Tallinna Ülikool

Antud uuring on rahastatud Euroopa Liidu õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmist (2014–2020) ning kuulub projekti „Inimesed ridade vahel: oskuste arendamine rändeteemade kvaliteetseks kajastuseks“ alla.

Publikatsiooni sisu peegeldab autorite seisukohti ja Euroopa Komisjon ei ole vastutav selles sisalduva informatsiooni kasutamise eest.

Projekti juhtpartner: *People in Need* (Tšehhi).

Projekti koordinaator Eestis: MTÜ Mondo.

European
Commission

Horizon 2020
European Union funding
for Research & Innovation

TALLINNA ÜLIKOOL

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
PÕHITULEMUSED	8
1. TULEMUSED	11
1.1 Meediasisu analüüsi põhitulemused	11
1.1.1 Rändeteemalised artiklid perioodil 2015–2018	11
1.1.2 Kahekuine periood enne kohalikke valimisi 15. oktoobril 2017	12
1.2 Intervjuud ajakirjanikega	15
1.2.1 Infoallikad	15
1.2.2 Uudisväärtus	16
1.2.3 Toimetamistavad	17
1.2.4 Töötingimused	18
VIITED	19
METOODIKA	21
Meediasisu analüüs	21
INTERVJUUD AJAKIRJANIKEGA	23
LISAD: JOONISED JA TABELID	24
Joonis 1.	24
Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud artiklite arv kuude lõikes eestikeelsetes trüki- ja veebiväljaannetes kokku perioodil 2015–2018.	
Joonis 2.	24
Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud artiklite arv kuude kaupa ja eestikeelse trüki- ja veebiväljaannetes perioodil 2015–2018.	
Joonis 3.	25
Eestikeelsetes trüki- ja veebiväljaanne artiklite arv, milles esinesid märksõnad „migrant“, „migratsioon“ ja „põgenik“ nädalate lõikes perioodil 2015–2018.	
Joonis 4.	25
Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud eestikeelsete trüki- ja veebiväljaannete artiklite arv päevade lõikes kokku perioodil 15.08.2017 kuni 14.10.2017.	
Tabel 3.	26
Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud eestikeelsete trüki- ja veebiväljaannete artiklite žanr, regionaalne fookus ja põhivalimi osakaal valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017).	
Tabel 4.	27
Rändeteemaliste artiklite žanr, raamistik ja regionaalne fookus valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) põhivalimisi.	

<u>Tabel 5.</u>	28
Rändeteemat lähemalt kajastanud ja valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) ilmunud artiklite kõneisikud ja põgenike mainimise kontekst.	
<u>Tabel 6.</u>	29
Rahvuste, riikide ja regioonide mainimine rändeteemat lähemalt kajastanud ja valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) ilmunud artiklites.	
<u>Tabel 7.</u>	30
Valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) ilmunud rändeteemaliste artiklite allikad.	
<u>Tabel 8.</u>	31
Eesti meediamaastik: suuremad trüki- ja veebiväljaanded.	

SISSEJUHATUS

Käesolev analüüs on osa rahvusvahelisest võrdlusuuringust ning keskendub rändega seotud teemade käsitlemisele Eesti trüki- ja *onlinemeedias*.

Eesti on nii pindalalt kui ka rahvaarvu pooleks üks väiksemaid riike Euroopas. 1,32 miljonist elanikust ligikaudu 25% on venelased, teised etnilised vähemused on ukrainlased, valgevenelased, soomlased jne, kes moodustavad ca 5% kogu rahvastikust (vt Eesti Statistikaamet, 2019). Eesti ei ole vastu võtnud suurt hulka pagulasi, sest sisserändekvoot on seotud Eesti rahvaarvuga ning selleks on määratud 0,1% Eesti rahvaarvust (BNS, 2018). Kokku on aastatel 1997–2017 antud *de jure* pagulasstaatus 481 inimesele (Eesti Pagulasabi, 2019). Peamised uussisserändajad Eestis on iraaklased, süürlased ja ukrainlased (Eesti Pagulasabi, 2019).

European Journalism Observatory võrdlevas uurimuses (EJO, 2015) on välja toodud, et võrreldes Lääne-Euroopa meediaga keskenduvad rändega seotud artiklid Balti riikides sisepoliitikale või Euroopa Liidu poliitikale, aga mitte sotsiaaltemadele ja humanitaarprobleemidele ning on palju negatiivsemaid kui vastavad artiklid Lääne-Euroopas. Seetõttu on oluline taaskord sügavuti vaadelda, kuidas Eesti meedia kajastab rändetemaatikat ning kujundab avalikku arvamust.

Eesti meediaturul valitsevad kaks suurt erameediagrupi, Ekspress Grupp ja Postimees Grupp. Mõlemat iseloomustab kasvav horisontaalne ja vertikaalne meediaomandi koondumine (Kõnno, 2017a, lk 3). Postimees Grupp on Eesti ja kogu Baltikumi suurim meediakontsern, mille tegevus hõlmab trüki- ja *onlinemeediat*, televisiooni-, raadio- ja trükiteenuseid (Postimees Grupp, 2019). Mõlemad meediakontsernid liiguvad selles suunas, et tegutseda ühe multimeedia meeskonnana ja kasutada efektiivselt oma meediakanalites loodud sisu. Televisioonis ja raadios ei tooda kogu meediasisu ajakirjanikud ning mõlemad kontsernid näitavad üles kasvavat huvi arendada mitte-ajakirjandusliku iseloomuga äritegevust (Eurotopics, 2018). Kolmas peamine meediainstitutsioon on Eesti Rahvusringhääling (ERR), mis on oluline sidusrühm sõltumatu ajakirjanduse tagamiseks ja mis hoolitseb ka vene keelt kõneleva vähemuse vajaduste eest. Igal suuremal väljaandel on olemas venekeelne osa, kuid sellel on võrdlemisi vähe tarbijaid (Reporters without Borders, 2019). Venekeelne meedia on käesolevast raportist välja jäetud. Kõikidel suurematel meediaväljaannetel on olemas veebileht ning 90% internetikasutajatest (see on 88% kõikidest Eesti leibkondadest) loevad uudiseid veebist (Eesti Statistikaamet, 2017). Samas on *online*-meedia orienteeritud kiirele sisutootmisele ja avaldatud ühikute kvantiteedile (Himma-Kadakas, 2018).

Kolm ülalmainitud meediakontserni loovad suure osa töökohtadest ajakirjanduses (ECPMF, EFJ, 2018, lk 6). Rohkem kui 60% ajakirjanikest on oma valdkonnas töötanud üle kümne aasta (Kõuts-Klemm et al, 2019, lk 9). 2017. aastal töötas 461 ajakirjanikku üleriiklike päeva- ja nädalalehtede ning 201 ajakirjanikku maakonna- ja kohalikud lehtede juures (Eesti Ajalehtede Liit, 2017). Kuigi Eesti on maailma ajakirjandusvabaduse indeksi arvestuses kõrgel kohal (2019. aastal 11. koht) (Reporters without Borders, 2019), arvatakse siiski, et ajakirjanike sõltumatus on vähenemas, sest toimetused töötavad ärihuvide kasvava surve all (Maailma ajakirjandusvabaduse indeks, 2019) ning praktikas ei pruugi ajakirjanikud olla kasvavate kontsernide mõjul alati poliitiliselt sõltumatud (Kõnno, 2017a, lk 7).

Käesoleva raporti koostamisel on meediasisu analüüsiks kasutatud kombineeritud ning ajakirjanike arvamise selgitamisel kvalitatiivset lähenemist. Meedia sisuanalüüsi eesmärk on kirjeldada rändetemaatika kajastamise sagedust ning teema raamistamist (inglise k *framing*) Eesti kirjutavas meedias perioodi 15.08.2017 kuni 14.10.2017 artiklite näitel.

Riikide võrdlusuuringu kaks põhiküsimust Eesti kontekstis on:

1. Millised suundumused ilmuvad rändetemaatika kajastamise sageduses ja fookuses perioodil 01.01.2015 kuni 31.12.2018 eesti keelsete trüki- ja veebiväljaannete näitel?
2. Millist viiest artikli raamistamise viisist (inimlik huvi, konflikt, moraal, vastutus, majandus ja poliitika) on eesti keelsetes trüki- ja veebiväljaannetes rändetemaatika kirjeldamisel kõige rohkem kasutatud enne kohalikke valimisi (so ajavahemikus 15.08.2017 kuni 14.10.2017)?

Täiendavad uurimisküsimused 2017. aasta kohalike valimiste eelsel perioodil ilmunud artiklite analüüsis olid: kes saavad rändetemaatika kajastavates artiklites sõna? Kui sageli ja millises kontekstis kirjutatakse põgenikest?

Lisaks meedia sisuanalüüsile viidi läbi intervjuud erinevate ajakirjanikega selleks, et mõista, mis mõjutab rände kajastamist meedias. Põhitähelepanu pöörati intervjuudes neljale küsimusele:

- Millistele allikatele toetuvad ajakirjanikud rändetemaatikast kirjutamisel?
- Millised kohalikud ja rahvusvahelised sündmused mõjutavad rändetemaatika kajastamist ja kuidas?
- Millised on toimetuse tavad rändetemaatika kajastamisel?
- Millised on rändeteemasid kajastavate ajakirjanike töötingimused?

Käesolev raport on sisendiks Eestis, Tšehhi ja Slovakkia meediapildi võrdlevale ülevaatele „Rändetemaatilised meediakajastused Tšehhis, Eestis ja Slovakkias“.

Palume tulemustega tutvumisel meeles pidada, et tegemist on pildiga mineviku ajahetke meediakajastustest ning ajakirjanike tööpraktikatest. Me elame kiiresti muutuvmas maailmas ning leitud mustrid ei pruugi vastata aruande avaldamise või lugemise hetke meediapildile. Sellegi poolest on teadmisel varasematest mustritest väärtus ajakirjandustudengite seminaride arutlusainena ja ka enesejuhtiva uudisajakirjanduse seisukohast.

Ülevaates kasutatavad põhimõisted on:

RÄNNE	inimese või inimeste rühma füüsiline liikumine ühelt alalt teisele, üle riigipiiride või riigi sees, vabatahtlikult või sunniviisiliselt (International Organization for Migration (IOM)).
SISSERÄNDAJA	iga inimene, kes on rändeotsuse teinud vabatahtlikult „isikliku heaolu” nimel ilma kaaluka välise surveta; seega käib mõiste üksikisikute ja perekondade kohta, kes kolivad teise riiki või piirkonda, et parandada oma majanduslikke või sotsiaalseid elutingimusi ning suurendada enda või oma perekonna väljavaateid. Kitsam mõiste: immigrant (Migration Network, 2018).
IMMIGRANT	rahvusvahelises mõistes mitteresident (kohalik või võõramaalane), kes on riiki saabunud kavatsusega jääda kauemaks kui üheks aastaks. ELi mõistes on immigrant isik, kes asub alaliselt elama liikmesriigi territooriumile eeldatavalt vähemalt 12 kuuks ning kes on varem olnud teise liikmesriigi või kolmanda riigi kodanik (Migration Network, 2018).
PAGULANE	rahvusvahelises mõistes isik, kes põhjendatud kartuse tõttu rassilise, usulise, rahvusel, poliitilistel vaadetel või teatavasse sotsiaalsesse gruppi kuulumisel põhineva tagakiusamise ees viibib väljaspool kodakondsuse riiki ning ei saa või kõnealuse kartuse tõttu ei taha anda ennast nimetatud riigi kaitse alla; või kodakondsusteta isik, kes samadel põhjustel, nagu eespool nimetatud, väljaspool varasema alalise elukoha riiki viibides ei saa või kõnealuse kartuse tõttu ei taha sinna tagasi pöörduda. ELi mõistes on pagulane kolmanda riigi kodanik, kes põhjendatud kartuse tõttu rassilise, usulise, rahvusel, poliitilistel vaadetel või teatavasse sotsiaalsesse gruppi kuulumisel põhineva tagakiusamise ees viibib väljaspool kodakondsuse riiki ning ei saa või kõnealuse kartuse tõttu ei taha anda ennast nimetatud riigi kaitse alla; või kodakondsusteta isik, kes samadel põhjustel, nagu eespool nimetatud, väljaspool varasema alalise elukoha riiki viibides ei saa või kõnealuse kartuse tõttu ei taha sinna tagasi pöörduda ja kelle suhtes ei kohaldata direktiivi 2011/95/EL (uuesti sõnastatud miinimumnõuete direktiiv) (välja jäetud) artiklit 12. Seotud mõiste: varjupaigataotleja (Migration Network, 2018).
VARJUPAIGATAOTLEJA	ELi mõistes kolmanda riigi kodanik või kodakondsuseta isik, kes on Genfi konventsiooni ja selle lisaprotokolli kohaselt esitanud kaitse taotluse, kuid kelle taotluse kohta ei ole veel tehtud lõplikku otsust. Laiem mõiste: rahvusvahelise kaitse taotleja (Migration Network, 2018).

PÕHITULEMUSED

Euroopa Liidu õiguste, võrdõiguslikkuse ja kodakondsuse programmist (2014–2020) rahastatud ja Eestis, Tšehhis ning Slovakkias elluviidava projekti „Inimesed ridade vahel: oskuste arendamine rändeteemade kvaliteetseks kajastuseks” esimese etapi eesmärgiks oli selgitada rändega seotud teemade käsitlemise praktikad uudismeedia näitel. Käesolev kokkuvõte tugineb Eesti suuremate trüki- ja veebiväljaannete sisuanalüüsi ning 2019. aasta veebruarist aprillini toimunud 10 ajakirjaniku intervjuu materjalidele.

Vaade väljast: meediaanalüüs

Eesti uudismeedia sisuanalüüsi kaasati Postimehe, Eesti Päevalehe, Eesti Ekspressi ja Maalehe trüki- ja veebiartiklid ning delfi.ee ja err.ee uudisrubriikide artiklid.

Periood 2015–2018 üldpildis. Rändetemaatika võtmesõnu (ränne, migratsioon, pagulane, põgenik) sisaldanud artiklite arv uudismeedias perioodil 2015–2018 kõikus väga suurtes piirides, olles eelkõige mõjutatud välissündmustest. Esimene ilmumissageduste kõrgperiood oli 2015. aasta septembrist 2016. aasta maini (kaasa arvatud), kui rändeteemalisi artikleid ilmus ühes kuus 298–581 (keskmiselt 385 artiklit kuus). Alates 2016. aasta juunist hakkas rändeteemaliste artiklite arv meedias vähenema ja püsis järgmise 24 kuu jooksul eeltoodust kaks korda madalamal tasemel. Kajastuste sageduselt kuude lõikes oli kõige stabiilsem 2017. aasta, mil ka kohalike omavalitsuste valimiste eelne debatt ei toonud rände- ja pagulasteemaliste artiklite arvu märkimisväärset kasvu. Samas hoidis debatt teemat pildis, sest pärast valimisi artiklite arv paaril kuul langes. Uus, 2015–2016 aastate tasemega võrreldav tõus, algas 2018. aasta juunis ja saavutas kõrgpunkti novembris (815 artiklit) seoses ÜRO Marrakechi tippkohtumise, rändekokkuleppe ning selle üle puhkenud poliitilise debati tõttu, mida konservatiivsed erakonnad kasutasid poliitilise tööriistana, et saada valijate hääli Riigikogu valimiste eel. Kui kohalike valimiste eel olid artiklid enam seotud inimestega (põgenikud, sisserändajad), siis parlamendivalimiste eel (2018. aasta lõpus) oli tähelepanu enam rändeprotsessidel ja selle juhtimise võimalustel.

Milline oli rändeteemaliste artiklite raamistamine, kõneisikud ja põgenike kujutamise kontekst kaks nädalat enne 2017. aasta kohalikke valimisi (s.o ajavahemikus 15.08.2017 kuni 14.10.2017)?

Kaks kuud enne 2017. aasta kohalikke valimisi ilmus eestikeelses uudismeedias 152 kajastust, mis puudutasid rände- ja pagulasteemat rohkem kui paari lausega. Nende levinuim raam oli konflikt (49%), järgnesid poliitika (18%), vastutus, inimlik huvi (11%), majanduslikud tagajärjed ja moraal. Poliitilist raamistikku leidis suhteliselt enam veebiväljannetes ning inimliku huvi raamistikku trükiväljaannetes. Valdav enamus 20 inimliku huvi raamistikuga artiklitest keskendusid välismaal toimuvale, kohalikele teemadele keskendusid seitse artiklit. Pagulastest oli juttu 57% artiklites, sh 36% (54 artiklit) mainis pagulasi seoses nende poolt sooritatud kuriteoga. Kuritegusid kajastavad artikleid oli arvuliselt võrdselt nii Eesti, Soome kui muudes riikides aset leidnud sündmuste teemal. Kõneisikuid tsiteeriti 91 artiklis, sh 82 avaliku sektori esindajaid (nt poliitikud, ministrid ja teised ametnikud), mis on Eesti meediapildile üldiselt iseloomulik. Pagulased said väga lühidalt (tsiteeritud ühe-kahe lause ulatuses) sõna 13 artiklis. Inimliku huvi raamistikus ja Eestis paiknevate pagulaste teemal kirjutati seitsmes artiklis, kuid pagulasi endid tsiteeriti neist ainult kahes.

Eesti ajakirjandusmaastik on võrdlemisi väike ja toimetustel puuduvad tihti oma väliskorrespondendid (sageli ka piirkondlikud korrespondendid). Peamised välisuudiste allikad on uudisteagentuurid, välismeedia ning ametlikud raportid. 28% põhivalimis olnud artiklitest olid ajakirjanike omalooming, 20% viitasid BNS-ile, 9% ERR-ile ning 43% pärinesid muudest allikatest, peamiselt välismeediast. Allikate mitmekesisus oli eriti suur veebiväljaannete puhul, kus viidati kahenädalase perioodi jooksul ligi 40 erinevale allikale. Üksikasjalikumalt rändetemaatikat käsitletud artiklitest enamus (59%) keskendus teistes riikides toimuvale ja 41% olid kohaliku suunitlusega. Seega, välismeedia artiklid kujundavad suures osas selle, mis on peamised teemad ja probleemid, mida kajastatakse.

Vaade seest: intervjuud ajakirjanikega

Intervjueeritud ajakirjanike seas oli nii kutselisi kui vabakutselisi; televisiooni, raadio, trüki- ja online-meedia ning uudisteagentuuri töökogemusega inimesi. Kõik ajakirjanikud olid kajastanud rändetemaatikat pärast 2015. aasta rändekriisi. Intervjuu keskendus ajakirjaniku töö praktikale rändetemaatika käsitlemisele: infoallikate otsimisele, uudiskünnist ületavate sündmuste valikule, toimetamistavadele ja töötingimustele.

Infoallikad. Ajakirjanikud püüdsid kaasata pagulaskriisi teemade kajastusse eestkõnelejatena erinevaid osapooli: pagulasi, eksperte ja mitteametlikke allikaid. Pagulaste intervjueerimise puhul toodi probleemina välja nende soov jääda anonüümseks, mida soovisid pagulased ise või soovitasid seda neile tugisikud. Ekspertide ringi peeti Eestis väikeseks ning ka nemad ei soovinud alatisõna võtta. Suurem osa kommentaaridest küsiti vastavate valdkondade eest vastutavatelt poliitikutelt, kes võisid rändetemaatikat kasutada poliitiliste avalduste tegemiseks. Välisuudised tuginesid suuremas osas ametlikule informatsioonile, uudisteagentuurideinfole, erinevatele raportitele või tõlgiti neid rahvusvahelistest uudistekanalitest.

Uudiskünnist ületavad lood. Pääaegu kõik intervjueeritud ajakirjanikud seostasid oma huvi rändega seotud teemade vastu seoses 2015. aasta rändekriisiga. Palju kajastust leidsid teemad, millest ei saanud poliitilise huvi või sündmuse olulisuse tõttu mööda vaadata. Nende hulka kuulusid poliitilised debatilised Marrackechi rändepakti allkirjastamise ümber, kohalikud konfliktid sündmused nagu Vao keskuse põleng ja välismeedias palju tähelepanu pälvinud lood nagu Alan Kurdi uppumine. Mitmeid intervjueeritud ajakirjanikke huvitas tasakaaluna ka probleemi inimliku aspekti kajastamine. Samas leidsid nad aja jooksul, et edu- ja integratsioonilood muutusid korduvaks ja kaotasid oma uudisväärtuse.

Toimetuse tavad. Ajakirjanikud rõhutasid rändetemaatika kajastamisel ja info otsimisel oma initsiatiivi ja sõltumatust. See tähendas ka, et rändeteemade puhul puudusid toimetusesisesed kokkulepped terminoloogia kasutuse osas, mistõttu panevad mõned ajakirjanikud rohkem rõhku õigete mõistete kasutamisele, teised aga lähtuvad meediažanrile omasest kirjutamisstiilist. Kõik intervjueeritud ajakirjanikud rõhutasid tasakaalustatud ja erapooletu teabe edastamise olulisust ja lähtuvad Eesti ajakirjanduseetika koodeksist. Samas on eetikanõuniku tuugi vaid Eesti Rahvusringhäälingus (ERR). Tasakaalustatud kajastust püüti saavutada kaasates erinevaid osapooli ning otsides tasakaalu pealkirjade ja visuaalse materjali atraktiivsuse ja tõepärasuse vahel.

Töötingimused. Rändeteemade kajastamist toetavate taustateadmiste arendamist (nt koolituste, seminaride, väljasõitude näol) toimetuste poolt teadaolevalt ei pakuta, samas pakutakse erinevaid koolitusi teiste institutsioonide poolt, millest osavõtt sõltus ajakirjaniku enda soovist ja initsiatiivist. Üldjuhul eelistati laiemapõhjalisi väljaõppeid. Põhjalikumate lugude taustauuringud võisid takerduda ajaliste ja

rahaliste ressursside taha. Ajanappuses olid peamiselt uudis- ja teleajakirjanikud, samas võis veebi-toimetaja vajadusel ka põhjalikumaks looks aega leida. Rahalisi ressursse nappis enim neil, kelle töö sisaldas reisimist: teleajakirjanikul ja operaatoril ning välisuudiste toimetajal.

Järeldused

Meedia sisuanalüüsi ja ajakirjanike intervjuude tulemuste sünteesi põhjal saame väita, et Eesti uudis-meedia poolt rändetemaatika kajastamist ei kujunda niivõrd see, kuidas ajakirjanik artiklis rände- ja pagulasteemasid käsitleb (mõisted, tonaalsus, tasakaalustatus jms), vaid see, millistes sündmustes nähakse uudisväärtust ja kes saavad sõna. Praktiliselt pooled artiklitest käsitlevad rände teemat konfliktis raamistikus, mis edastab (tahtmatult) sõnumi, et ränne on „ohtlik“ ja toob kaasa „probleeme“. Teiseks levinud raamiks on poliitika, kus keskmes on rändevood – ehk massid üksikisiku asemel. Valdavalt saavad artiklites sõna poliitikud, kes võivad rändetemaatikat kasutada poliitilise võitluse instrumendina. Samuti viitasid ajakirjanikud, rääkides valdkonna ekspertide kaasamisest, sageli valdkonna eest vastutavatele poliitikutele ja ametnikele kui ekspertidele.

Samal ajal on rände inimlike tagamaade mõistmist toetavad lood (inimliku huvi raamistik) tagaplaanil ning ainult üksikutel juhtudel on need seotud kohalike olude ja siinviibivate põgenike ja varjupaigataotlejatega. Siin on meediapilt näiliselt vastuolus intervjuueeritud ajakirjanike väitega, et nad soovivad kaastustesse kaasata põgenikke. Tuleb arvestada, et ajakirjanikud reflekteerisid oma kogemusi pikema aja vältel kui kvantitatiivses uurimuses vaatlusalune periood. Samuti olid olemuslood väidetavalt oma korduvuse tõttu aja jooksul uudisväärtuse kaotanud ja uusi oma nime alt arvamust avaldavat pagulasi oli raske leida

1. TULEMUSED

1.1 MEEDIASISU ANALÜÜSI PÕHITULEMUSED

1.1.1 Rändeteemalised artiklid perioodil 2015–2018

2015. aastal sisaldas tüüpiline Eesti ajakirjanduse uudistepäev ca 3000 lugu, millest 68% pärines *online* meediast; 17% regionaalsetest ja 10% üleriigilistest trükimeedia väljaannetest ning 5% jagunes ajakirjade, televisiooni ja raadio vahel. Kõige enam kajastati Eesti kohalikke sündmusi eelkõige avaliku sektori tegevustest. Välisuudistes oli esiplaanil pagulasteemad, Lähis-Ida kriis, Vene-Ukraina sõda ja Kreeka elu eri tahud (võlakriis, valimised, põgenikud). Põgenike teema kajastamise mahtu 2015. aastal võib võrrelda Euro kasutuselevõtu kajastustega 2011 ning ülemaailmse majanduskriisi uudistega 2008. (Kõnno, 2017:44–45,48). Käesolevas uuringus defineeritud rändeteemalistele otsingusõnadele („migratsioon“, „migrant“, „pagulane“, nende sünonüümid ja seonduvad sõnad) vastavaid kajastusi leidis Eesti meediaruumis (kõik meediad kokku) ajavahemikul 2015–2018 ühes päevas 1 kuni 145.

Järgnev analüüs on kitsendatud üksnes neljas suuremas eestikeelse trüki- ja veebiväljaandes ilmunud artiklitele. Kõige madalam (2587) oli artiklite arv 2017. ja kõige kõrgem (4325) 2016. aastal. Esimene ilmunissageduste kõrgperiood oli septembrist 2015 kuni maini 2016 (kaasa arvatud), kui rändeteemalisi artikleid ilmus ühes kuus 298–581 (keskmiselt 385 artiklit kuus). Alates juunist 2016 hakkas rändeteemaliste artiklite arv meedias vähenema ja püsis järgmise 24 kuu jooksul kaks korda madalamal tasemel (121–251 artiklit ühes kuus, keskmiselt 192 artiklit kuus). Artiklite tuntav tõus leidis aset 2018. aasta juunis (395 artiklit) ja seejärel sama aasta novembris (815 artiklit) ja detsembris (455 artiklit) (vt lisas joonis 1).

Nädalate löikes oli perioodi 2015–2018 kõrgpunkt 2015. aasta septembri esimene nädal (vt lisas joonis 3), kui vahendati ärevust tekitavaid välisuudiseid, teemadeks näiteks: *Ungari ja Austria vastasseis põgenike osas; Ungari piiritara ehitamisega seotud pinged; taastatud piirikontroll Itaalia ja Austria vahel; ekspertide arvates on rände põhjused peamiselt majanduslikud*. Artiklite pealkirjad sisaldasid sageli rändesurvega seotud statistikat, näiteks „*Kreeka piiri on päevas ületanud 4300 põgenikku*“; „*Saksamaale jõuab iga tund keskmiselt 109 põgenikku*“; „*Augustis on Saksamaal esitatud 100 000 asüüli taotlust*“ jne. Lisaks avaldati 2. septembril 2015 foto väikese Süüria poisi surnukehast Türgi rannikul. Kohalikes uudistes ja arvamustes oli enne 3. septembrit 2015 rändeteemalisi artikleid veel vähe, kuid need olid eelkõige murettekitava alatooniga, näiteks: kohalik omavalitsus kardab, et põgenikud ületavad piiri ujudes; arutelud teemal, milliseid eluasemeid põgenikele pakkuda; Narvas soovitakse rahvahääletust põgenike teemal. Nende teemade vastukaaluks leidub artikleid, kus arvamused kutsuvad avalikkust ülesse säilitama „kainet mõistust“ ja viitavad vajadusele, et Euroopa Liit peaks tegelema pigem rändekriisi põhjuste kui selle tagajärgedega. 3. septembril 2016. aastal avaldatakse uudis tulistamise kohta kohalikus Vao varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuses, millele järgnevad poliitikute ja arvamused toimunud hukkamõistvad artiklid. Rahvuslik-konservatiivne erakond EKRE esitab kohalikule omavalitsusele ettepaneku keelduda põgenike vastuvõtmisest. Leidub isegi Ühendkuningriigi päevalehele *Daily Mail* viitav artikkel, mille pealkirjas väidetakse, et uue Brüsseli plaani kohaselt peab Eesti vastu võtma 3200 põgenikku. Nende ärevust tekitavate uudiste varju jäävad paraku need üksikud positiivse-selgitava toonaalsusega artiklid, mis paanikat ei toida vaid kajastavad põgenike elu varjupaika pakkunud riikides, rände põhjuseid, riikidevahelise koostööd ja rändestatistikat (näiteks: Rootsisis on 23 põgenikku tuhande elaniku kohta, Eestis on see number 0,9).

2018. aastal toimus rändeteemaliste artiklite arvus uus tõus, kuid artiklitel on pisut teine rõhuasetus. Kui 2015–2016. aasta uudised sisaldasid enamasti üksikisikutega seotud märksõnu (pagulane, põgenik), siis 2018. aastal, eriti novembris ja detsembris avaldatud artiklid mainivad peamiselt rännet (vt lisas joonis 3). Selle põhjuseks on ÜRO Marrakechi tippkohtumine ja seal käsitletud rändekokkulepe. Nii keskendus 12. novembril 2018 meedias alanud debatt küsimusele, kas rändekokkulepe on Eesti jaoks õiguslikult siduv või mitte. Konservatiivsed ja rahvuslikud erakonnad, näiteks Isamaa ja EKRE, on lepingu vastu ning poliitikavaatlejad räägivad valitsuskriisist. Välisminister selgitab uudistes lepingu sisu; oponentid arutavad presidendi volituste üle esindada Eestit ÜRO rändekonverentsil Marokos 10.–12. detsembrini. Välisuudistele viidates vahendatakse riike, kes ÜRO rändekokkulepet ei toeta. Ainult üksikutes artiklites on mainitud lisaks rändekokkuleppele ka teisi rändega seotud teemasid.

Rändeteemalise arutelu hüppeline tõus kohalikus meedias ning erakondade esindajate sagedasem pildil olek viitab selgelt lähenevatele riigikogu valimistele märtsis 2019. Ka intervjueeritud ajakirjanikud rõhutasid, et teema oli ületähtsustatud ning konservatiivsed erakonnad kasutasid seda poliitilise tööriistana, et saada valijate häält. Seda kinnitab Puusta (2017:70) trüki- ja *online*meedia analüüs perioodil mai 2015 kuni mai 2016, mis näitas, et poliitiliste erakondade liidrid kasutasid põgenike probleemi oma võimuvõitluses ning ei juhindunud põgenike kohta käivate avalduste tegemisel oma erakonna vaadetest, vaid soovist säilitada või parandada oma võimupositsiooni.

1.1.2 Kahekuine periood enne kohalikke valimisi 15. oktoobril 2017

2017. aasta oli rändeteema kajastuste poolest 2016. ja 2018. aastaga võrreldes stabiilsem ja kajastusi ilmus vähem. Keskmine rändeteemaliste märksõnadega artiklite arv päevas oli 7 ja maksimaalne 19 (2018. aastal oli see 77). Rahvusvahelise võrdlusuuringu kontekstis lähema vaatluse alla võetud kohalike valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 24.10.2017) ei olnud samuti märkimisväärset tõusu märgata: kokku 461, päevas keskmiselt 8 ja tipphetkel (13.09.2017) kokku 17 rände teematist kajastust (vt joonis 3 ja 4). Seega valitses sel perioodil trüki- ja veebiuudismeedias võrreldes varasemate ja järgnevate perioodidega rahulikum ja suures plaanis tasakaalustatum pilt (räägiti nii inimestest kui protsessidest). Enamik artikleid käsitlesid välismaal toimuvat, kohalikus kontekstis rändetemaatikat käsitlevaid artikleid oli 35%. Žanrilt oli enamik (62%) artiklitest uudised, sageduselt järgnes arvamislugu (12%) (vt täpsemalt Tabel 3 lisas). Tuleb märkida, et selle perioodil otsingus sõelale jäänud 461 artiklist jäi enamus (67%) edasisest analüüsist välja, sest rände- ja pagulastemaatikat neis sisuliselt ei käsitletud ja uuringu võtmesõnad omasid marginaalset rolli artikli sisu seisukohalt (näiteks artiklis viitas ainult üks lause rändepoliitikale või vastavasisulisele valimisdebatile Saksamaal vms).

Valimiste eelse perioodil rände- ja pagulastemaatikat maininud 461 artiklist jäi edasisse analüüsi **33% algvalimist ehk 152 artiklit**, kus see teema moodustas olulise osa sisust (edaspidi: uuringu põhivalim). Põhivalimisse kuulus 71 trüki- ja 81 veebiväljaandes ilmunud artiklit.

Rändeteemat põhjalikumalt käsitletud artiklitest (põhivalimist) oli enamik (59%) väliskanalite lood ning 41% kohalikud. Seejuures võis veebiväljaannetest leida Eesti kontekstis kajastusi suhteliselt sagedamini (59%) (vt täpsemalt Tabel 4 lisas), kuid väljaannete toimetuste endi lugusid oli seejuures vähem ainult 6%. Peamiselt vahendati ERR ja YLE uudiseid ning BNS uudiseid ning pressiteateid, kuid allikate variatiivsus oli suur (81 artikli puhul oli viidatud kokku ligi 40 erinevale allikale). Trükiväljaannetes ilmunud lugudest oli kanali omatoodangut ligikaudu pool ja teiste allikate arv jäi 15 piiresse (vt täpsemalt Tabel 6 lisas).

Kõige enam (69%) esines põhivalimis uudislugusid, sh. 16% põgenikega seotud lühiuudised (3–5 lauset), milles konflikti raamistuses anti ülevaade põgenike arvust Birmas, Kreekas ja Itaalias. Žanrite pin-gereas järgnesid arvamused (13%), reportaaž (10%) ja intervjuu (5%) (vt täpsemalt Tabel 4 lisas).

Põhivalimi artiklitest 43% mainiti muuhulgas põgenike rahvust, riiki või piirkonda, kust inimene päri-nes. Ligikaudu 1/3 niisugustest artiklitest (kus rahvust mainitud oli) viitasid põgenikele Marokost või Süüriast. 5–8% artiklitest mainiti põgenikke Aafrikast, Egiptusest, Venemaalt, Ukrainast, Malist ja rohinja vähemusrahvust. Kord või paar märgiti Afganistani, Iraaki, Kongot, Lähis-Ida, Nigeeriat, Alžeeriat, Eritread, Somaaliat, Gruusiat, Sri Lankat, Albaaniat, Hiinat, Indiat, Lõuna-Koread, Tuneesiat, Türgit, Iraani, Pakistani, Sudaani, Guinead, Etioopiat.

60% artiklitest tsiteeris vähemalt ühte arvamusiandjat, kelleks enamikul juhtudel olid poliitikud, sh. ministrid. Poliitikute arvamus oli esindatud 63% artiklites, milles tsiteeriti ning 38% kõigist põhivalimis olnud artiklites. Lisades siia artiklid, kus sõna said riigiametnikud (16%), siis selgub, et peaaegu pooltes (54%) põhivalimi artiklites oli esindatud avaliku sektori „hääli“ (vt täpsemalt Tabel 5 lisas). Samas ei saa seda pidada valimiseelseks erandiks. Eesti meediamaastikku iseloomustab kohaliku elu kajastamine läbi avaliku sektori tegevuste (Kõnno, 2017:44–45). Erinevate kolmanda sektori (MTÜ-de) esindajad said sõna 7% artiklites.

Artiklite ajakirjandusliku raamistiku määramisel on kasutatud Semetko & Valkenburgi (2000:95–96) liigitust: konflikt, inimlik huvi, majanduslikud tagajärjed, moraal ja vastutus. Selgus, et 49% 152 põhivalimi artiklist olid raamitud konfliktist ning kui võtta arvesse artikli teisest (kõrval) raamistikku, siis koguni 56%. Sageduselt järgmine oli poliitiline raamistik (18%), seejärel vastutus (11%), inimlikud huvi (11%) ja majanduslikud tagajärjed (8%). Poliitilise raamistikuga artikleid oli enam valimisse kuulunud veebiväljaannetes (26%) ning inimliku huvi raamistikuga artiklid suhteliselt sagedamini (18%) trükimeedias. Enamus 20 inimliku huvi raamistikuga artiklist kajastas välismaal toimunud sündmusi, vaid 7 artiklit olid kohaliku suunitlusega (5%) (vt Tabel 4 ja Tabel 5 lisas).

Pagulaste kajastamine

Pagulased on jutuks põhivalimi 152 artiklist 86 artiklis (57%), **pagulasi seoses seadusrikkumistega mainiti 54 artiklis (36%)** ja 21 artiklis (14%) räägiti pagulastest Eestis. Suur osa pagulaste seaduserikkumiste teemalisi artikleid olid ajendatud aset leidnud sündmustest (noarünnakud Turus ja Helsingis ning oma naise süüdanud Süüria pagulase kohtuistungiga Eestis). Muudele seaduserikkumistele viitavad pealkirjad Eesti kontekstis olid näiteks: „Neli pagulasperet ületasid väljaspool Eestit viibimise tähtaja“ (4.09.2017 postimees.ee), „Piirivalve tabas Eestisse hiilinud süürlase ja kolm egiptlast“ (9.20.2017 postimees.ee ja err.ee) jne. Pagulaste seaduserikkumisi vahendati ka välisuudistest: näiteks: Kongo asüülitaotleja väidetavast poola tütarlapse vägistamisest Itaalias poola tütarlapse (5.09.2017 Postimees); pagulaste rünnakust politseijaoskonnale Roomas (25.08.2017 delfi.ee ja err.ee). Pagulaste ning seaduserikkumistega seotud artiklitest valdav osa ilmus internetis (kokku 54 artiklit, neist 35 ainult veebiväljaannetes).

Pagulased ise said sõna 13 artiklis (9% artiklitest), millest suur osa olid uudised, kus pagulasi tsiteeriti ühe-kahe lausega. „Reportaaži“ žanris ei antud pagulastele nii tihti sõna, kui teistele intervjuueeritavatele. Analüüsitud 152 artikli seas oli 17 lugu (11%) inimliku huvi raamistikus, nendest seitse olid seotud Eestiga ning pagulased said sõna kahes. Esimene neist oli artikkel illegaalsetest immigrantidest, kes vabastati Harku kinnipidamiskeskusest ning kes olid riikide vahel löksus (Kadri Ibrus, 2.09.2017 EPL); teine artikkel oli oma naise põlema süüdanud Süüria pagulase kohtuistungist (Marian Männi 4.10.2017 delfi.ee). Viimati nimetatud puhul ei ole paraku ajakirjanik saanud vestelda pagulase (süüdimõistetuga)

vaid artiklis on tsiteeritud üksikuid repliike kohtuprotsessilt. Uuringu käigus läbiviidud intervjuudest ajakirjanikega selgus, et pagulasi usutleda on keeruline keelebarjääri tõttu ning samuti ei tundu pagulased olevat eriti huvitatud ajakirjandusega suhtlemisest (vt üksikasjalikumalt käesoleva raporti lk 14). Sellisel juhul püütakse leida olukorda inimlikust perspektiivist mõtestavaid eksperte, sh sama kultuuri taustaga ja/või kogukonna esindajaid. Valimiseelsest perioodist leidsime ühe sellise praktika näite (Helen Mihelson 22.09.2017 „Kohus teeb teatavaks oma naise väidetavalt süüdanud süürlase otsuse“, postimees.ee), kus uudislool faktoloogiale oli lisatud inimlikus perspektiivis laiendus.

Vaadeldud 152 rände- ja pagulasteemalistes artiklites ei kasutatud eksitavaid või mitmeti mõistetavaid nimetusi välismaalaste või pagulaste kohta. Enne valimiseelset perioodi ilmus vaid üks artikkel, milles leidis selgelt sisserände vastast retoorikat, autor EKRE esimees Mart Helmega. Artikkel ilmus seerias „Parlamendierakondade esimeeste artiklid“, mis oli ajaleht Postimees poolt loodud valimiseelse avaldamisvõimalusega parlamendierakondade esimeestele. Kahenädalasel valimiseelsel perioodil avaldati IRL, Reformierakonna, EKRE ja SDE esimeeste arvamused. Jevgeni Ossinovski (SDE) oma artiklis „Võrdsem ühiskond toob kiirema majanduskasvu“ (28.08.2017, PM) ei puudutanud rände- ja pagulastemaatika, seevastu teised kolm küll. 8. septembril 2017 Postimehes ilmunud artiklis „Eesti poliitika suur vastasseis“ kirjutab EKRE juht Mart Helme (tsitaat): „Eesti poliitika suur vastasseis, mis alles kujuneb ja mille eellahinguks on ka kohalikud valimised, seisneb hoopis selles, kas Eesti jääb Eestiks – see tähendab eestlaste rahvuskoduks – või muutub sisserändajatest üle ujutatud geograafiliseks mõisteks“. IRL esimees Helir-Valdor Seeder käsitles oma artiklis „Konn ja Härg“ (1.09.2017, PM) sisserännet märksa tasakaalustatumalt tuues sellega seonduvate probleemide kõrval välja ka sellest tulenevad võimalused. Reformierakonna esimehe Hanno Pevkur artikkel „Me peame rääkima ... meist“ (26.08.2017, PM) väljendas avatust sisserändele. Nii IRL kui Reformierakonna esimehed leidsid, et sisseränne on paratamatu ja töötajuturu kontekstis vajalik ning sellega seotud probleeme saab ja tuleb ennetada vastuvõtu põhimõtete ja arvu kokkulepetega.

Lisaks nimetatud kahe erakonnaliidri artiklile ilmus valimiseelsel perioodil trükiväljaannetes (11.09. ja 2. lugu 13.09.2019 PM, 19.09.2019 repliik EPL-is ja 7.09.2019 aramusartikkel Maalehes) veel viis selgelt positiivse tonaalsuse ja toetava suhtumisega aramusartiklit ajakirjanike, teadlaste ja huvigruppide esindajate sulest ning neli kohalikku uudist veebis (delfi.ee ja err.ee).

Seega saab valimiseelse perioodi ning Eesti uudismedia suuremate trüki- ja veebiväljannete näitel tõdeda, et rände- ja pagulastemaatika kajastamise probleem ei peitu selles, kuidas Eesti uudismedias rände ja põgenike teemast kirjutatakse, vaid selles millega kirjutatakse. Vaadeldud perioodil leidis vähe inimlikust huvi raamistikus kirjutatud artikleid ning veelgi vähem on artikleid, kus kohalikud sisserändajad sõna saavad. Valdavalt (56%) on rände- ja pagulastemaatilise uudise raamiks konflikt või siis sisuks sisserändajatega seotud kuritegude kajastamine (36% artiklitest). Nii edastatakse ka tasakaalustatud uudisega (tahtmatult) alltekstis sõnum, et sisseränne on ohtlik ning sisserändajatega kaasneb hulgaliselt probleeme. Varasemalt on Kondrat (2017) uurinud 2015. aasta septembris err.ee, postimees.ee ja ohtuleht.ee veebiväljannete uudiste raamistikke kahenädalase perioodi jooksul peale Euroopa Komisjoni teise ümberpaigutamismehhanismi käivitamist. Uuringu käigus selgus, et kokku 152 artiklist 15 oli intervjuueeritavate hoiak pagulaste suhtes positiivne (eduloo ja/või inimliku näo kujutamine) ning 34 artiklis negatiivne (süüdistamine, konflikt) (Kondrat, 2017:47). Vaatamata esmapilgul sarnasele lähenemisel, ei ole võrdlus kahe uuringu vahel siiski võimalik, kuna Kondrat uuringu valim ja kodeerimise alused olid erinevad. Nii oli Kondrat (2017) uuringus 21 negatiivse hoiakuga artiklit pärit kollasest ajakirjandusest Õhtuleht, mis käesoleva uuringu valimisse ei kuulunud. Artiklite raamistike kodeerimisel kasutas Kondrat induktiivset (avatud) meetodit, kuid käesolevas uuringus on riikidevahelise võrdluse huvides kasutatud deduktiivset (eelnevalt määratud) meetodit.

Palume käesoleva uuringu tulemuste tõlgendamisel silmas pidada, et tulemusi ja nende põhjal tehtud järeldused ei ole aja- ja valimi raami tõttu ülekantavad Eesti uudisajakirjandusele laiemalt ega täna-sele olukorrale. Ka ei ole tulemused metoodika erinevuste tõttu võrreldavad varasemate uuringute tulemustega.

1.2 INTERVJUUD AJAKIRJANIKEGA

1.2.1 Infoallikad

Ajakirjanike isiklik huvi rändeteemade kajastamise vastu varieerus: kui mõni käsitles rändeteemasid kui osa tööülesannetest, siis teistel oli sügavam huvi poliitika vastu või olid nad keskendunud sotsiaateemadele.

Olemuslugude autorid oli integratsiooniteemadega kokku puutunud juba enne 2015. aasta Euroopa rändekriisi. Siis puudutasid põhiteemad vene keelt kõnelevaid või teisi vähemusi Eestis, nüüd oli fookus nihkunud varjupaigataotlejatele. Mõned ajakirjanikud nägid enda ülesandena inimeste harimist ülemaailmsete probleemide osas, teised soovisid näidata rändekriisi inimlikku külge, et tasakaalustada neid artikleid, mis kajastasid põgenikke kui anonüümset massi: „*Selles olukorras, kus põgenikest või varjupaigataotlejatest räägitakse kui statistikast, tundsin ma vajadust sellele statistikale mingi nägu anda. Dehumaniseerimine on väga ohtlik.*” (R4, TV).

Suur osa ajakirjanikest olid põgenike, pagulaste ja/või varjupaigataotlejatega isiklikult kokku puutunud. Siiski ütlesid mitmed ajakirjanikud, et põgenikke intervjueerida on keeruline, sest paljud neist eelistavad jääda anonüümseks, kuid anonüümse loo usaldusväärsus on väiksem: „*Miks me kirjutame anonüümsetest inimestest? ... Siis võiks ju kellest tahes kirjutada või mida tahes kirjutada. Kirjutaja autoriteedile mõjub ka paremini, kui sellel lool on inimestel nimed.*” (R8, trükimeedia) Võimalik, et anonüümseks jäämine oli pagulaste enda otsus, kuid mõnedel juhtudel soovitasid nende kohalikud tugiisikud ajakirjandusele kommentaare mitte anda. Raadiointervjuude puhul tekkis keeleprobleem – otse-eeetris tõlkimine oli keeruline ja ei leidunud pagulasi, kes oleks piisavalt hästi eesti keelt rääkinud. Üldiselt oli lihtsam leida intervjuuks põgenikke, kes olid saanud Eestis tööloa või tulnud siia perekondlike suhete kaudu.

Sarnaseid märkuseid tehti välismaal olevate põgenike kohta, kes tihti ei soovinud kas üldse või avalikult intervjuud anda. Palve anonüümseks jääda võis ka siinpuhul tuleneda põgeniku staatusest. Üks ajakirjanik leidis, et lihtsam oli leida intervjuueeritav ametlikus pagulaslaagris, kui näiteks Calais „džunglis”, mis oli korrakaitsjate järelvalve all. Samuti leiti, et intervjuu saamist ja kokkuleppele jõudmist soodustasid usalduslikud suhted intervjuueeritavaga, kuid ajalised piirangud ei võimaldanud neil tekkida.

Ajakirjanikud püüdsid kaasata pagulaskriisi teemade kajastusse eestkõnelejatena erinevaid eksperte, samuti mitteametlikke allikaid. Kaasatud ekspertidena nimetati akadeemikuid, MTÜ-de esindajaid, aktiviste, pagulaste tugiisikud, vabatahtlikke jne. Eesti ekspertide ringi peeti üsna väikseks ning paljud neist ei olnud huvitatud meedia tähelepanust. Samuti ei olnud ajakirjanike kolleegide seas pagulastaustaga inimesi. Välisekspertide valikut peeti suuremaks, kuid Eesti ajakirjanikuna oli neid keerulisem kõnetada. Kommentaare küsiti tihti vastavate valdkondade eest vastutavatelt poliitikutelt, näiteks sise- või sotsiaalministrilt, poliitiliste erakondade juhtidelt ning fraktsioonidelt. Samas leiti, et poliitikut kasutasid rändetemaatika poliitiliste avalduste tegemiseks (vt 2.2.2 „Uudisväärus”). Vähem mainiti infoallikatena kohalikke inimesi või inimesi, keda pagulaste saabumine mõjutas.

Üldiselt sõltus eelistatava ja kõige paremini kättesaadavama infoallika valik ajakirjaniku eelistustest, meediažanrist, loo stiilist, jne. Suurem osa artiklites kirjutatust tugines ametlikul informatsioonil, mida saadi Siseministeeriumist (sh Politsei- ja Piirivalveametist), Sotsiaalministeeriumist ja kohalikelt omavalitsustelt, kes olid pagulastega kontaktis. Välisuudiste allikad olid peamiselt uudisteagentuurid või tõlgiti neid rahvusvahelistest uudistekanalitest. Samuti nimetati allikatena erinevaid Euroopa Liidu ja Euroopa Komisjoni raporteid ning ajakirjanikud osalesid välismaistel pressiüritustel ja -konverentsidel. Lisaks mainiti MTÜ-de sotsiaalmeediakanaleid, kust võis leida värskaid uudiseid päevakohaste teemade ning sündmuste kohta, näiteks pagulaste poolt peetava kohviku avamise jms kohta. Neid seoseid näitavad ka meediasisu analüüsi tulemused (vt lisas tabel 5 ja tabel 6).

1.2.2 Uudisväärtus

Rändeteema lai kajastus välismeedias mõjutas ka kajastusi Eestis. Peaaegu kõik intervjueeritud ajakirjanikud märkisid, et rändeteemaliste artiklite alguseks oli 2015. aasta rändekriis. Välisuudiste fookus nihkus rändetemaatikale siis, kui uudis oli seotud suurte või märgiliste sündmustega, näiteks Alan Kurdi uppumine ja ÜRO või Euroopa Liidu oluliste raportite avalikustamine. Samuti peeti olulisteks sündmusteks Kreeka-Makedoonia piiri sulgemist 2016. aastal, Calais džungli kriisi Prantsusmaal 2015–2016 ning ELi ja Türgi vahelise pagulaste haldamise kokkulepet 2016. aastal. Teised rändeteemalistes artiklites kajastatud sündmused olid terroristlikud rünnakud Euroopas, hiljutine Ukraina tööjõu voolavus Eestisse ning laste vägistamise juhtumite seeria Põhja-Soomes, Olulus, detsembris 2018. Nagu selgus kvantitatiivses uuringus, keskendusid kohalikud rändeteemalised uudised ühekordsele kuritegevusele ning nendest kirjutati hiljem veel täiendavaid uudiseid. Ajakirjanikud tõid tähelepanuväärsete uudistena välja näiteks Vao asuva varjupaigataotlejate vastuvõtukeskuse kuritahtliku süütamise, oma abikaasa süüdanud Süüria mehe ning Süüria pagulase, kes ähvardas oma naise põlema panna.

Mitmed intervjueeritud ajakirjanikud mainisid, et konservatiivsed erakonnad kasutasid rändekvootide teemat valijate häälte saamiseks. Üks sellisest näidetest oli arutelu Marrakechi rändepakti allkirjastamise üle 2018. aastal. Algselt ei peetud seda oluliseks teemaks, kuid enne 2019. aasta parlamendivalimisi sai sellest poliitiline tööriist: „Kogu see ränderaamistik. See tekkis ei tea kust. Minu esimene reaktsioon oli, kui see tuli, et me ei kirjuta sellest juhtkirjaga midagi, sest et see ei ole teema. See on välja imetud. Aga kui Isamaa erakond tuli sinna taha, siis seda imeti veel nii tugevasti, et sellest ei saanud üle ega ümber.” (R7, trükimeedia) Ühe ajakirjaniku sõnul kasutati pagulase poliitilise tööriistana juba enne valimiskampaaniat, kui konservatiivsed poliitikud levitasid väidetavalt valeinfot Eestis varjupaika taotlenud põgenike kohta.

Inimeste ja integratsiooniga seotud edulugusid peeti algselt huvitavateks ja need said head tagasisidet nii teistelt ajakirjanikelt kui ka lugejatelt. Seni pagulaste integratsiooni sotsiaalkultuurilistest aspektidest kirjutanud ajakirjanikud leidsid peagi, et niisugused edulood on kaotanud oma uudisväärtuse. Kuigi toimetused pidasid olemuslugusid vähemalt algselt edukateks, siis on raske öelda, kas need olid ka statistiliselt kõige loetavamad artiklid. Näiteks vabakutseline ajakirjanik ütles, et tema kirjutatud lugude hulgast jagati sotsiaalmeedias kõige rohkem just neid, mis vastandusid üldisele avalikule arvamusele pagulaste või islamiusu suhtes. „Eestis on selline nagu mainstream võrdlemisi konservatiivne suhtumine ja siis, kui keegi tuleb nagu mingisuguse risti vastupidise arvamusega välja, siis see köidab kõigi tähelepanu.” (R3, trükimeedia)

1.2.3 Toimetamistavad

Peale Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) ei ole teistel meediaväljaannetel eetikanõuniku ning mitte ükski avalik-õiguslikus ja erameedias töötavatest intervjueeritud ajakirjanikest ei maininud, et nad oleksid enne loo avaldamist vajanud või saanud toetust võimalike eetiliste küsimuste lahendamiseks. Samas jälgivad kõik küsitletud ajakirjanikud Eesti ajakirjanduseetika koodeksit. Siiski leiab üks intervjueeritavatest, et veebitoimetajad on sageli noored uustulnukad, kes ei ole teadlikud oma rollist, kellel jääb sageli puudu professionaalsusest ja kelle tööd kontrollib ka toimetus vähem „*Me kogu aeg toimetuse sees arutame, mis toimub, aga ikka veebi läheb igasugu asju ja sa ei jõua sellel väga palju tähelepanu hoida.*” (R10, trükimeedia).

Kuigi rändeteemasid arutati toimetuses kollektiivselt, siis ajakirjanikud rõhutasid teemade valikul isiklikku initsiatiivi ja sõltumatust. Ühelgi ajakirjanikul ei meenunud, et nende rändeteemaline artikkel oleks toimetuse poolt tagasi lükatud. „*Uskumatu või mitte, aga tegelikult on ajakirjanikud väga autonoomsed toimetustes, et nende ülesanne on leida teema ja kui sul ei ole teemasid, siis sind vaadatakse nii, et „miks sa siis siin oled?”*” (R8, trükimeedia). Küll aga otsustasid ajakirjanikud vahel loo tegemisest loobuda ja võimalusel suunata teema kolleegile, kui tundus, et ajakirjanik on teemat üle kajastanud või sellega emotsionaalselt liialt seotud.

Kõik intervjueeritud ajakirjanikud rõhutasid tasakaalustatud ja erapooletu teabe edastamise olulisust. Seda püüti saavutada vesteldes erinevate inimestega: ekspertidega, põgenikega, vabatahtlikega, ametnikega ning lugedes ametlikke dokumente. Arvatakse, et tasakaalu ei peaks püüdma saavutada vaid ühe looga, vaid teemat tuleks mitmekülgsest kajastada erinevate lugude kaudu. „*Sa loomulikult püüad nagu olla tasakaalus, onju. Aga noh, tasakaalu otsimine põgenikelaagris ei tähenda seda, et sa lähed siis otsid selle kohaliku neonatsi üles ... See võib olla teine lugu.*” (R4, TV).

Tasakaalu ja erapoolikuse küsimused kerkisid ka õige pealkirja leidmise ning fotode ja illustratsioonide kasutamise puhul. Visuaalne materjal pärineb sageli pildipankadest ning fotosid valides püüti leida selliseid, mis oleksid pilkupüüdvad, kuid siiski realistlikud. Üks ajakirjanik tõstis esile, et eelistab kasutada pilte naistest ja lastest, sest need tekitavad lugejaskonnas rohkem empaatiat ja mõistmist. Siiski tõi ta välja, et kuna enamus põgenikest on mehed, ei peaks naiste ja laste fotosid ebaproportsionaalses mahus kasutama.

Sarnaselt otsitakse pealkirju, mis köidaksid tähelepanu, oleksid täpsed, kuid mahuksid ka lubatud tähe märkide piiri või ajavahemikku. Toimetajad võivad ajakirjanikule välja pakkuda atraktiivsemaid pealkirju, kuid lõplik valik otsustatakse toimetuses koos autoriga. See ei kehti vabakutselise ajakirjaniku puhul, kes on näinud oma pealkirju ja tekste toimetatuna sellisel määral, et need ei peegeldanud enam korrektset artikli sisu. Teleajakirjanik leidis, et erakanalisse saadet tehes tuleb mõelda, et pealkiri püüaks tähelepanu ja kohandas selle vastavalt: „*Alguses oli võib-olla mõte, et panekski alapealkirjaks „Võõrtööjõud” või „Võõrtöölised”, aga lkolleegj pakkus välja, et „Sisserändajad”. „Nii otsustasimegi, et „Sisserändajad” on pisut pilkupüüdvam ja jäime selle juurde.*” (R6, TV).

Ajakirjanikud ei ole toimetuselt saanud suunised, kuidas kasutada erinevaid rändega seotud mõisteid. Terminite leidmiseks kasutatakse Google otsingut või toetutakse erinevatest ministeeriumitest või Euroopa Komisjonist saadud ametlikele dokumentidele. Õigete mõistete ja sõnastuse korrektne kasutamine sõltub väga palju ajakirjanikust endast ning meediažanrist. Uudisteagentuurides ja avalik-õiguslikus meedias töötavad ajakirjanikud peavad oluliseks mõistete eristamist ja korrektset kasutamist. Olemuslugude kirjutajaid mõistete niiväga ei puuduta, sest nende eesmärk on kirjutada nauditav sünonüümidega rikastatud lugu, mis on lugejale lihtsasti mõistetav. Veebitoimetaja märgib, et ajalised

piirangud on üheks põhjuseks, miks keelekasutus ei pruugi olla alati täpne. Mõned ajakirjanikud leidsid, et mõiste „pagulane“ (*refugee*) on aja jooksul saanud negatiivse tähenduse, mistõttu üks ajakirjanik eelistab kasutada sõna „põgenik“, mis tema hinnangul kirjeldab paremini nende inimeste olukorda.

Terminoloogia ebatäpne kasutus ei tulene ainult õiguslikest nüanssidest või žanri eripäradest, vaid ka põgenike erineva tausta tõttu: „*Noh ütleme, kui tuleb kummipaad üle Vahemere, seal on 20 sõjapõgenikku ja 80 majandusimmigranti, aga uudises sa pead ju ühe nimega neid kuidagi nimetama. Mis sõna sa siis nende kohta kasutad?*” (R1, raadio). Üldiselt võib öelda, et ajakirjanike hulgas puudub ühine kokkulepe, kuidas rändeteemalisi mõisteid kasutada tuleks.

1.2.4 Töötingimused

Rändeteemade taustateabe kogumine sõltub suuresti ajakirjaniku enda huvist ja algatusest. Üheleegi intervjuueeritud ajakirjanikule ei olnud toimetuse pakunud võimalust osaleda sisserrändeteemade kajastamist tutvustavatel kursusel. Sarnaseid pakkumisi on teinud teised asutused, teiste seas näiteks Siseministeerium, Ameerika suursaatkond ja Euroopa Komisjon. Teemast spetsiifiliselt huvitatud ajakirjanikud leidsid, et vahendite leidmine oli küll võimalik, kuid nad eelistasid osaleda üldisematel koolitustel, sest ajakirjanikud ei keskendu Eesti väikesel turul ühele teemale. Samuti põhjendati koolitusvõimalustest loobumist aja- või huvipuudusega.

Rändeteemade kajastamise mõjutajatena mainiti mitmel korral rajaliste ressursside nappust. Kui kohalikke uudiseid kajastavatel ajakirjanikel oli väikeste vahemaade tõttu rohkem võimalusi välitööd teha, siis välisuudiste kajastajatele ja telereporteritele oli eelarve suuremaks määrajaks. „*Näiteks, kui see rändekriis Kreekas puhkes, ma oleks pidanud sinna minema ilmselgelt varem. Lihtsalt toimetuse juht lähtuvalt eelarvelistest ja kõikidest muudest kaalutlustest langetas selle otsuse, et mina sain Lesbose saarele minna alles siis, kui sinna tegelikult paate enam ei tulnud.*” (R4, TV). Kaks ajakirjanikku nimetasid reisimise piiranguna ka turvalisust. Näiteks leidis välisuudiste toimetaja, et rahalised vahendid ei võimaldaks tagada turvalisust ohupiirkonnas ja vabakutseline ajakirjanik muretses toimetuse toetuse puudumise üle juhul, kui peaks tekkima ohuolukord.

Piiratud ajalisi ressursse kvaliteetse loo valmimiseks nimetasid peamiselt tele- ja uudisteajakirjanikud. Need ajakirjanikud otsisid pidevat tasakaalu kiiruse ja kvaliteedi vahel, kuid olid oma reputatsioonist üsna teadlikud ja püüdsid pidevalt mitte sisulisi järeleandmisi teha. Teised ajakirjanikud, s.h veebitoimetaja, leidsid, et vajadusel ja soovi korral leiab aega täiendava uurimistöö jaoks: „*Kui ise toimetajale selgitada, et seal on suurem teema taga, siis leiab alati aja. Et selles mõttes on ikkagi suht paindlik.*” (R5, onlinemeedia)

Rändetemaatikat kajastavad ajakirjanikud peavad oma töö raames tegelema negatiivse tagasisidega, mis ei piirdu kirjadega või kõnedega toimetusse, vaid ka isiklikesse infokanalitesse. Ähvardustega tegeletakse mitmel erineval moel, alates nende ignoreerimisest kuni politseile kaebuse esitamiseni ning sõimukirjade avalikustamiseni. Avalikes veebikommentaariumites modereeritakse negatiivseid kommentaare ja vihakõne ning mõningatel juhtumitel on kommentaariumid täielikult suletud. Sarnaselt on tehtud ka raadiosaadete puhul, kus sissetulevaid kõnesid vastu võtvates saadetes hoidutakse polariseerivate teemade käsitlemisest.

VIITED

BNS. (13.11.2018). Sisserände piirarvuks jääb 1315 inimest. *ERR*. Andmed on saadud: <https://www.err.ee/876633/sisserande-piirarvuks-jaab-1315-inimest>

ECPMF, EFJ. (2018). The Baltics. Mission to Tallinn and Vilnius. Report on the January 2018 Joint EFJ-ECPMF Mission. *European Centre for Press & Media Freedom. European Federation of Journalists*. Andmed on saadud: <https://europeanjournalists.org/wp-content/uploads/2018/04/FFM-Report-EFJ.pdf>

EJO (09.11.2015). Research: How Europe's Newspapers Reported The Migration Crisis. *European Journalism Observatory*. Retrieved from: <https://en.ejo.ch/research/research-how-europes-newspapers-reported-the-migration-crisis>

Eesti Ajalehtede Liit. (2017). Eesti ajalehetööstus, 2017. *Eesti Ajalehtede Liit*. Andmed on saadud: <http://eall.ee/ajalehetoostus/index.html>

Eesti Pagulasabi. (2019). Pagulased Eestis. *Eesti Pagulasabi*. Andmed on saadud: <https://www.pagulasabi.ee/en/node/10>

Eurotopics. (2018). Estonia: then there were two. *Eurotopics*. Andmed on saadud: <https://www.eurotopics.net/en/149405/estonia-then-there-were-two#>

Himma-Kadakas, M. (2018). *Skill performance of Estonian online journalists: assessment model for newsrooms and research*. Eesti veebiajakirjanike oskuste rakendamine: hindamismudel toimetustele ja teadusuuringuteks (doktoritöö, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut). Andmed on saadud: <https://dspace.ut.ee/handle/10062/59824>

International Organization for Migration (IOM). Key Migration Terms. Vaadatud 3.05.2019: <https://www.iom.int/key-migration-terms#Migration>

Kondrat, S-M. (2016). *Framing the European Refugee Crisis in Estonian Online News Media*. Euroopa põgenikekriisi raamistamine Eesti uudisteportaalides (magistritöö, Tallinna Ülikooli Balti filmi, meedia, kunstide ja kommunikatsiooni instituut). Leitav ETERA.ee andmebaasis.

Könno, A. (2017a). Monitoring Media Pluralism in Europe: Application of the Media Pluralism Monitor 2017 in the European Union, FYROM, Serbia & Turkey. Country Report: Estonia. *European University Institute, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, Centre for Media Pluralism and Media Freedom*. Andmed on saadud: http://cmpf.eui.eu/wp-content/uploads/2018/11/Estonia_MPM2017_count-ry-report.pdf

Könno, A. (2017b). 21. sajandi algus Eesti ajakirjanduses: tähelepanekuid perioodist 1998–2016. *The beginning of the 21st century in the Estonian press: observations from the period 1998–2016*. – in Eesti Akadeemilise Ajakirjanduse Seltsi aastaraamat, 2016. *Yearbook of the Estonian Academic Journalism Society*, 2016. EAAS Tartu 2017. ISSN 2228–0316. pp. 44–49.

Kõuts-Klemm, R., Harro-Loit, H., Ibrus, I., Ivask, S., Juurik, M., Jõesaar, A., Järvekülg, M., Kauber, S., Koorberg, V., Lassur, V., Loit, U., Tafel-Viia, K. (2019). Meediapoliitika olukorra ja arengusuundade uuring. *Tallinna Ülikool, MEDIT, Tartu Ülikooli ühiskonnateaduste instituut*. Andmed on saadud: https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/2019_meediapoliitika_olukord_arengusuunad_aruanne.pdf

Migration Network (2018) Asylum and Migration Glossary 6.0. Andmed on saadud 30.01.2019: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/european_migration_network/docs/interactive_glossary_6.0_final_version.pdf

Postimees Grupp. (2019). *Postimees grupp*. Andmed on saadud: <https://www.postimeesgrupp.ee/homepage/>

Puusta, R. (2017). Eesti erakondade võimuvõitlus pagulasdiskursuse kaudu. *Estonia's Political Parties Struggle for Power Through Refugee Discourse* (Magistritöö, Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituut). Leitav ETERA.ee andmebaasis.

Reporters Without Borders. (2019). Estonia. *Reporters Without Borders*. Andmed on saadud: <https://rsf.org/en/estonia>

Semetko, A; Valkenburg, P. (2000). Framing European Politics: A Content Analysis of Press and Television News. *Journal of Communication, Spring*, pp. 93–109. doi: 10.1111/j.1460-2466.2000.tb02843.x

Eesti Statistikaamet. (2019). Rahvaarv rahvuse järgi, 1. jaanuar, aasta. *Eesti Statistikaameti andmebaas*. Andmed on saadud: <https://www.stat.ee/34267>

Eesti Statistikaamet. (2017). Mobiilne internetiühendus on enam kui kolmveerandil leibkondadest. *Eesti Statistikaameti andmebaas*. Andmed on saadud: <https://www.stat.ee/pressiteade-2017-100>

METOODIKA

MEEDIASISU ANALÜÜS

Eestis on neli suuremat eestikeelset päevalehte: Postimees, Eesti Päevaleht, Õhtuleht (kollane ajaleht) ja majandusleht Äripäev. Kaks suuremat nädalalehte on Eesti Ekspress ja Maaleht ning neile lisanduvad veel rohkem kui 15 maakonnalehte. Kõikidel suurematel ajalehtedel on oma veebiväljaanded, lisaks üksnes internetis kättesaadavad uudisteportaalid. Kõige suurem ja külastatavam uudisteportaal internetis on Delfi. (Vt lisas Tabel 8). Rahvusvahelise võrdlusuuringu eesmärgiks oli analüüsida 3–4 suurema trüki- ja veebiväljaande sisu Eestis, Tsehhis ja Slovakkias. Uuringusse ei kaasatud nn „kollast meediat“ ja majandusväljaandeid. Eesti uuringusse kaasatud väljaannetest annab ülevaate Tabel 1.

TABEL 1. Meediamonitooringu valimis olid suuremad eestikeelsed trüki- ja veebiväljaanded.

Trükimeedia	Veebiväljaanded
Postimees	delfi.ee
Maaleht	postimees.ee
Eesti Ekspress	maaleht.ee
Eesti Päevaleht	err.ee (R)

Meediasisu otsinguks on kasutatud Balti Meedia Monitooringu Grupi (BMMG) meediamonitooringu ja analüüsiplatvormi station.ee. Station.ee jälgib kõiki trüki- ja veebiväljaandeid, telekanaleid ja raadiojaamasid, riigi ja kohaliku omavalitsuse teabekanaleid ning Eesti avalikus foruumis olevat sotsiaalmeediat.

Station.ee otsingumootorisse sisestati järgnevad rändega seotud põhimõisted ja neist tuletatud otsisõnad:

- „Põgenik“ pagulane | pagulas* | põgenik* | sõjapõgenik* | „varjupai* taotl*“ | varjupaigataotl* | varjupaigaotsi* | „taotl* varjupai*“ | asüül* | varjupaigapoliiti* | „poliitiline varjupai*“ | varjupaigasüsteem* | „varjupaiga süsteem*“ | „rahvusvahelist kaitset vajav* inimesed“ | „rahvusvahelis* kaitse saaja*“ | „rahvusvahelis* kaitse taotleja*“ | „rahvusvahelis* kaitse and*“ | turvapaigataotl* | ümberasustamiskava*
- „Migrant“: migran* | majandusmigran* | sisserändaja*
- „Migratsioon“ *migratsioon* | migran* | majandusmigran* | väljaränne | välisrän* | sisseränne | rändekriis* | „rände sideohvitser*“ | rändesideohvitser* | rändevoo* | sisemigra* | rändeküsimus* | „rände küsimus“ | rändetepe | „rände lepe“ | „rände kriis“ | rändeteema* | „rände teema“ | „rändevaldkon“ | rändetemaatika* | rändesurve* | „rände surve“ | „rände valdkon“ | rändepaket* | rändesaldo* ja selle sünonüümmina mõiste „ränne“

Peamised uussisserändajad Eestis on iraaklased, süürlased ja ukrainlased (Eesti Pagulasabi). Otsingusõnana kasutati ka neid rahvusi.

Meedia sisu analüüsi kahes ajavahemikus:

- a. üldpildina perioodil jaanuarist 2015 kuni detsembrini 2018, et mõista rändeteemaliste artiklite sagedusdünaamikat ja
- b. üksikasjalikumalt kaks kuud enne Eesti kohalike valimisi (15.08.2017 kuni 14.10.2017).

Valimi suurus ja ajavahemik

Kohalikele valmistele eelnenud kahe kuu jooksul 15.08.2017 kuni 14.10.2017 leiti valimisse kaasatud väljaannetest (vt Tabel 1) **kokku 461** artiklit, mis sisaldasid rändeteemalisi otsingusõnu. Neist 259 artiklit ilmusid veebiväljaannetes ning 202 artiklit trükiväljaannetes.

Meediapraktikas on väga tavaline, et trükiväljaandes ilmunud artiklid on samaaegselt väikese tasu eest kättesaadavad internetis. Näiteks nii Postimehe paberlehes kui ka postimees.ee veebilehes ilmuvaid artikleid haldab Postimees Grupp. Ekspress Gruppi kuuluvad Eesti Päevaleht ja nädalalehed Maaleht ja Eesti Ekspress omavad igaüks delfi.ee põhiportaalis olevaid oma veebiportaale, näiteks maaleht.delfi.ee, ekspress.delfi.ee ja epl.delfi.ee. Käesolevas uuringus analüüsitud artiklid, mis avaldati sama meediakontserni poolt nii trüki- kui veebiväljaandes, kajastuvad trükimeedia alamvalimis (n=202). Käesoleva uuringu veebiväljaannete alamvalimis (n=259) kajastuvad üksnes internetis avaldatud artiklid.

Rändeteemaliste artiklite sisu kodeerimine

Enne Eesti kohalikke valimisi ilmunud ja rändeteemalisi otsingusõnu sisaldanud artiklid (koguvalim n=461) kodeeriti vastavalt projekti juhtivalt uurijalt Tsehhist saadud kodeerimisjuhendile.

Kodeerimise käigus jäeti Station.ee päringu koguvalimist (n=461) kõrvale artiklid, kus rändeteemalised märksõnad esinesid juhuslike mainingutena ja/või artiklid, kus rändetemaatika oli marginaalne ja/või see ei olnud seotud uussisserändajate või pagulastega. Selliseid artikleid oli kokku 309 (vt tabel 3). Ülejäänud 152 artiklit (33% koguvalimist), sealhulgas 71 artiklit trüki- ja 81 veebiväljaannetes, kaasati põhivalimina edasisse analüüsi. Põhivalimis kodeeriti artikli allikas, žanr, regionaalne fookus, ajakirjanduslik raamistik, kõneisikud (poliitik, põgenik, jne), uussisserändaja või põgeniku mainimine seoses kuriteoga.

Ajakirjandusliku raamistiku kodeerimisel on kasutatud Semetko & Valkenburg (2000:95–96) viit põhiraamistikku: konflikt, inimlik huvi, majanduslikud tagajärjed, moraal ja vastutus. Raamistik „inimlik huvi” kodeeriti juhul, kui artiklis oli täidetud vähemalt kaks kolmest kriteeriumist:

- loos käsitletakse teemat inimestega seotud näidetega või sellele „inimese näo” andmise kaudu;
- lugu pöörab tähelepanu sellele, kuidas teema või probleem mõjutab üksikisikuid või gruppe;
- loos on teavet selle tegelaste isikliku elu kohta.

INTERVJUUD AJAKIRJANIKEGA

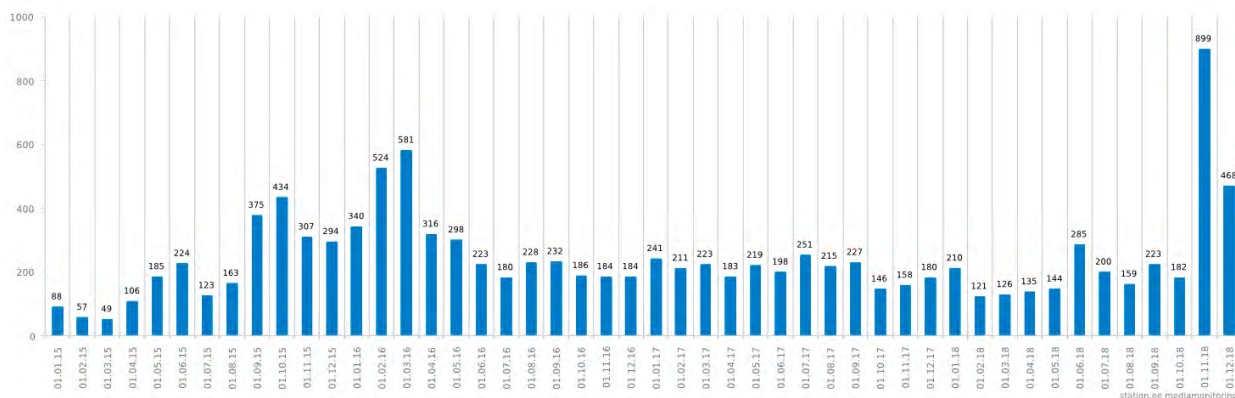
Veebruarist aprillini 2019 viidi ajakirjanikega läbi kümme poolstruktureeritud intervjuud. Valimi moodustamisel seati eesmärgiks kaasata erineva kogemusega ja meediatüüpides ja -väljaannetes töötavaid ajakirjanikke. Tabel 2 kirjeldab tegelikku valimi struktuuri. Vastajate seas oli mehi ja naisi võrdselt. Intervjuudes selgus, et mitmed vastajad teevad lugusid erinevatele meediaväljaannetele ja on aegade jooksul töötanud erinevates meediaettevõtetes. Kõik intervjuueeritud ajakirjanikud töötavad Eestis ja nende emakeel on eesti keel.

TABEL 2. Ajakirjanike intervjuude valimi kirjeldus (n=10)

		Vastanute arv
Meediaomand	Erameedia	8
	Avalik-õiguslik meedia	2
Uudiste tüüp	Siseriiklikud uudised	7
	Välisuudised	3
Meediatüüp	TV	3
	Raadio	3
	Trükimeedia	4
	Onlinemeedia	1
	Uudisteagentuur	1
	Vabakutseline	1
Töökogemus aastates	5–10	2
	11–20	3
	21+	2
	ei ole kohaldatav	3

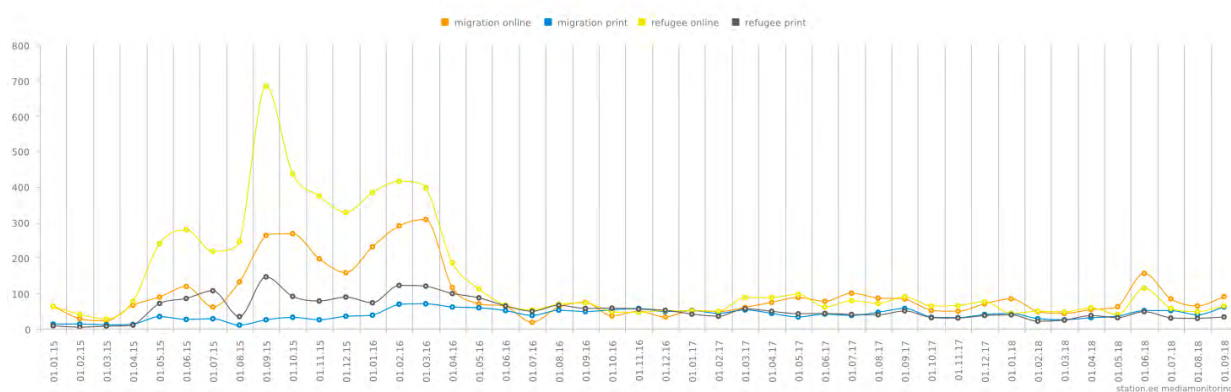
LISAD: JOONISED JA TABELID

JOONIS 1. Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud artiklite arv kuude lõikes eestikeelsetes trüki- ja veebiväljaannetes kokku perioodil 2015–2018.

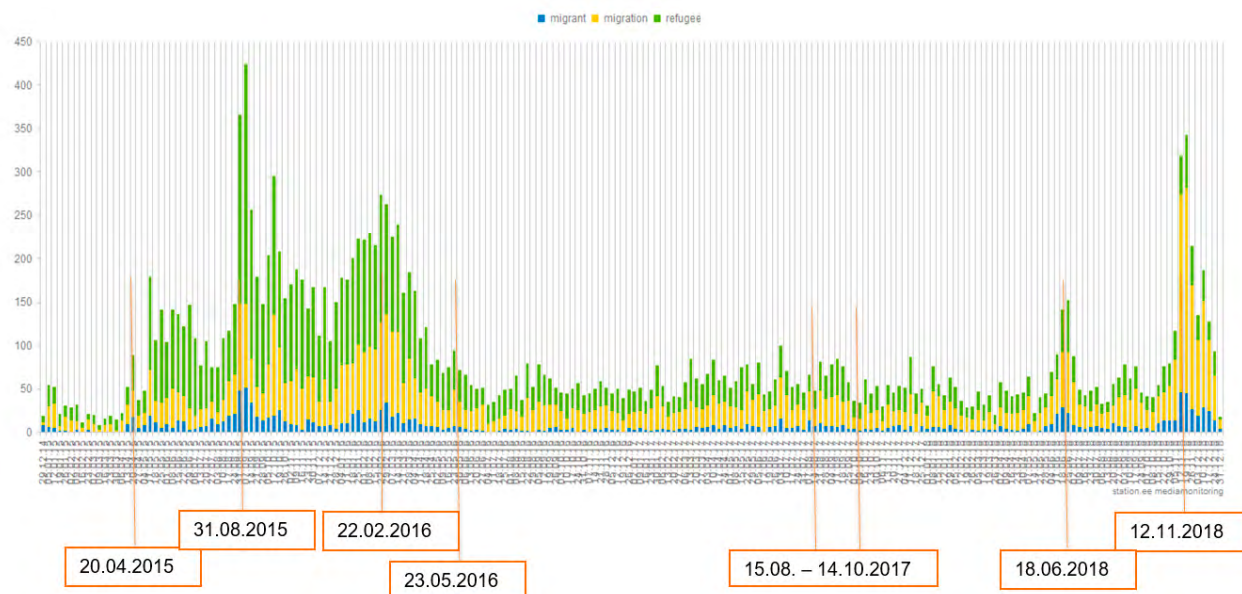
Kuvatõmmis station.ee keskkonnast

JOONIS 2. Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud artiklite arv kuude kaupa ja eestikeelse trüki- ja veebiväljaannetes perioodil 2015-2018.

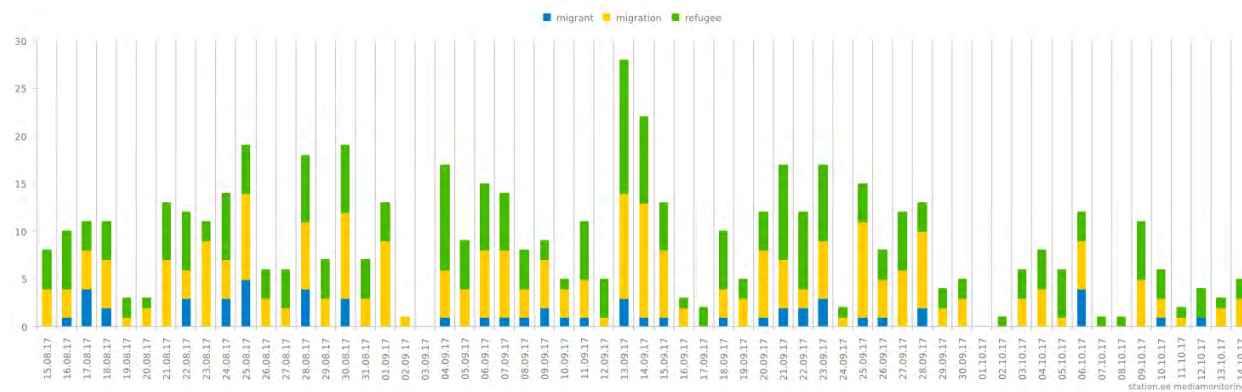
Kuvatõmmis station.ee keskkonnast

JOONIS 3. Eestikeelsetes trüki- ja veebiväljaanne artiklite arv, milles esinesid märksõnad „migrant”, „migratsioon” ja „põgenik” nädalate lõikes perioodil 2015–2018.

Kuvatõmmis station.ee keskkonnast autorite täiendustega

JOONIS 4. Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud eestikeelsete trüki- ja veebiväljaannete artiklite arv päevade lõikes kokku perioodil 15.08.2017 kuni 14.10.2017.

Kuvatõmmis station.ee keskkonnast

TABEL 3. Rändeteemalisi märksõnu sisaldanud eestikeelsete trüki- ja veebiväljaannete artiklite žanr, regionaalne fookus ja põhivalimi osakaal valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017).

	ARTIKLITE ARV			VEERU % (N=461)		
	VEEBIS	TRÜKIS	KOKKU	VEEBIS	TRÜKIS	KOKKU
KOKKU	259	202	461	100%	100%	100%
Rändetemaatika on artiklis marginaalne	178	131	309	69%	65%	67%
Rändetemaatika on artikli sisus olulisel kohal (nn põhivalim)	81	71	152	31%	35%	33%
Žanr						
uudis	201	32	233	78%	16%	51%
lühiauudis	18	35	53	7%	17%	11%
toimetuse seisukoht	0	3	3	0%	1%	1%
arvamus	15	42	57	6%	21%	12%
repliik	0	2	2	0%	1%	0%
kommentaari	1	0	1	0%	0%	0%
reportaaž	13	50	63	5%	25%	14%
intervjuu	8	19	27	3%	9%	6%
portree	2	6	8	1%	3%	2%
ülevaade	1	13	14	0%	6%	3%
Regionaalne fookus						
Eesti/kohalik	95	67	162	37%	33%	35%
Saksamaa	18	21	39	7%	10%	8%
Soome	25	12	37	10%	6%	8%
Birma, Bangladesh	15	6	21	6%	3%	5%
EL üldiselt	23	15	38	9%	7%	8%
Muu	83	19	102	32%	9%	22%

TABEL 4. Rändeteemaliste artiklite žanr, raamistik ja regionaalne fookus valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) põhivalimis.

	ARTIKLITE ARV			VEERU % (N=152)		
	VEEBIS	TRÜKIS	KOKKU	VEEBIS	TRÜKIS	KOKKU
Žanr	81	71	152	100%	100%	100%
uudis	66	15	81	81%	21%	53%
lühiauudis	4	21	25	5%	30%	16%
toimetuse seisukoht	0	0	0	0%	0%	0%
arvamus	4	16	20	5%	23%	13%
repliik	0	2	2	0%	3%	1%
kommentaari	1	0	1	1%	0%	1%
reportaaž	4	11	15	5%	15%	10%
intervjuu	1	6	7	1%	8%	5%
portree	0	0	0	0%	0%	0%
ülevaade	1	0	1	1%	0%	1%
Raamistik 1 (peamine)						
vastutus	8	9	17	10%	13%	11%
inimlik huvi	4	13	17	5%	18%	11%
konflikt	40	34	74	49%	48%	49%
moraal	1	3	4	1%	4%	3%
majanduslikud tagajärjed	7	5	12	9%	7%	8%
poliitika	21	7	28	26%	10%	18%
Raamistik 2 (täiendav)						
vastutus	9	4	13	11%	6%	9%
inimlik huvi	2	1	3	2%	1%	2%
konflikt	4	6	10	5%	8%	7%
moraal	4	2	6	5%	3%	4%
majanduslikud tagajärjed	2	2	4	2%	3%	3%
poliitika	6	12	18	7%	17%	12%
Regionaalne fookus						
Eesti/kohalik	41	21	62	51%	30%	41%
Saksamaa	1	2	3	1%	3%	2%
Soome	17	9	26	21%	13%	17%
Birma, Bangladesh	2	3	5	2%	4%	3%
Kreeka, Itaalia	4	6	10	5%	8%	7%
Liibüa, Süüria	2	1	3	2%	1%	2%
Euroopa, EL	7	7	14	9%	10%	9%
Kanada, USA	2	0	2	2%	0%	1%
Muu	5	22	27	6%	31%	18%

TABEL 5. Rändeteemat lähemalt kajastanud ja valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) ilmunud artiklite kõneisikud ja põgenike mainimise kontekst.

	ARTIKLITE ARV			EERU % PÕHIVALIMIST (N=152)		
	VEEB	TRÜKK	KOKKU	VEEB	TRÜKK	KOKKU
Artiklis räägitakse ...						
välismaalastest	4	3	7	5%	4%	5%
põgenikest	33	14	47	41%	20%	31%
põgenike seaduserikkumistest	24	4	28	30%	6%	18%
Eesti kontekstis uudis, mis ...						
kirjutatud inimliku huvi raamistikus	4	3	7	5%	4%	5%
räägib välismaalastest	33	14	47	41%	20%	31%
räägib põgenikest	24	4	28	30%	6%	18%
räägib põgeniku seaduserikkumisest	17	4	21	21%	6%	14%
Kõneisikute tsiteerimine						
Kõneisikuid ei tsiteerita	37	24	61	46%	34%	40%
Kõneisikuid tsiteeritakse, kaasatakse	44	47	91	54%	66%	60%
Kõneisikute keskmine arv, kõneisikuid kaasanud artiklites	1,6	1,7	1,7	NA	NA	NA
Kõneisikute keskmine arv kõigi põhivalimi artiklite kohta	0,9	1,1	1,0	NA	NA	NA
Kõneisikud						
Pagulane	6	7	13	7%	10%	9%
Poliitik, minister	33	24	57	41%	34%	38%
Muu riigiteenistuja, ametnik	14	11	25	17%	15%	16%
NGO esindaja	5	5	10	6%	7%	7%
Teadlane, kunstnik	2	4	6	2%	6%	4%
Kohalik elanik	1	2	3	1%	3%	2%
Muu	3	6	9	4%	8%	6%

TABEL 6. Rahvuste, riikide ja regioonide mainimine rändeteemat lähemalt kajastanud ja valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) ilmunud artiklites.

	ARTIKLITE ARV			VEERU %		
	VEEB	TRÜKK	KOKKU	VEEB	TRÜKK	KOKKU
Rahvuse, riigi või regiooni mainimine	81	71	152	100%	100%	100%
Ei ole mainitud	44	43	87	54%	61%	57%
On mainitud	37	28	65	46%	39%	43%
On mainitud koos põgenike teemaga	21	16	37	26%	23%	24%
Mainitud rahvused ja riigid (seda nimetanud artiklitest)	37	28	65	100%	100%	100%
Maroko	10	10	20	27%	36%	31%
Süüria	12	6	18	32%	21%	28%
Aafrika	3	2	5	8%	7%	8%
<i>Rohingad</i>	2	3	5	5%	11%	8%
Egiptus	3	1	4	8%	4%	6%
Venemaa	3	1	4	8%	4%	6%
Ukraina	2	1	3	5%	4%	5%
Mali	2	1	3	5%	4%	5%

Kahel korral mainiti: Afganistani, Iraaki, Alžeeriat, sh, seoses kuritööga Kongo, Somaalia, Nigeeria ja Eritrea päritolu põgenikke.

Riigid, mida mainiti vaatlusalusel perioodil ainult ühel korral olid: Gruusia, Sri Lanka, Albaania, Hiina, India, Lõuna-Korea, Tuneesia, Türgi, Iraan, Pakistan, Sudaan, ja seoses kuritööga Guinea ja Etioopia päritolu põgenikke.

TABEL 7. Valimiste eelsel perioodil (15.08.2017 kuni 14.10.2017) ilmunud rändeteemaliste artiklite allikad.

	ARTIKLITE ARV			VEERU % PÕHIVALIMIST (N=152)		
	VEEB	TRÜKK	KOKKU	VEEB	TRÜKK	KOKKU
Algallikas						
Avaldanud väljaanne	5	38	43	6%	54%	28%
ERR (Eesti Rahvusringhääling)	14	0	14	17%	0%	9%
BNS (Baltic News Service)	13	17	30	16%	24%	20%
YLE (Soome Rahvusringhääling)	12	5	17	15%	7%	11%
Muud allikad ja pressiteated*	37	11	48	46%	15%	32%

*Muude allikate alla on trükiväljaannete puhul kodeeritud kümme erinevat allikat ja ligikaudu 30 erinevat allikat veebiväljaannete puhul.

TABEL 8. Eesti meediamaaistik: suuremad trüki- ja veebiväljaanded.

Onlinemeedia	Auditooriumi suurus*	Keel	Sisu
delfi.ee	220 000	EST	päevauudised
postimees.ee	149 000	EST	päevauudised
ärileht.delfi.ee	70 000	EST	majandusuudised
majandus24.postimees.ee	57 000	EST	majandusuudised
err.ee	43 000	EST	päevauudised
rus.delfi.ee	42 000	RUS	päevauudised
maaleht.ee	28 000	EST	maaelu uudised
maailm.postimees.ee	25 000	EST	välisuudised
arvamus.postimees.ee	20 000	EST	päevauudised
rus.err.ee	<10 000	RUS	päevauudised
sakala.postimees.ee	<10 000	EST	päevauudised
poliitika.postimees.ee	<10 000	EST	poliitika uudised
rahvahääl.delfi.ee	<10 000	EST	<i>vox populi</i>
järvateataja.postimees.ee	5 700	EST	päevauudised
Trükimeedia	Keskmine trükiarv aprillis 2019**	Keel	Tüüp
Postimees	40 000	EST	päevaleht
Maaleht	38 000	EST	nädalaleht
Eesti Ekspress	25 000	EST	nädalaleht
Eesti Päevaleht	15 000	EST	päevaleht
MK-Estonia	12 500	RUS	nädalaleht

* Andmete allikas Station.ee. Auditooriumi suurus on lehe lugejate keskmine arv päevas, mida mõõdab Gemius. ** Andmete allikas Eesti Ajalehtede Liit. Vaadatud: <https://www.err.ee/936276/postimehe-tiraaz-langes-esmakordselt-alla-40-000>